Jezikoslovni pomenki *).

V domačih spisovih navadama sklanjamo možke samostavnike na —a po vzoru možkih imén na tihnik: starejšina, a, u itd. „Pokliči starejšina“, kar je napačno; vsej samostavnik oča, kteri se vsak den jezerokrat govorí, natenko po vzoru riba, e, i, in nikoli inači ne gré. Na pr.: „Včera sva z očoj v vrh hodila; sestrica je óči povedala, da je pastir živino trpinčil“. Toisto opažuje Staroslovenec in drugi Slaveni, in Latin svoje možke imena na —a vsikdar po ženskih samostavnikih na —a sklanja: auriga, ae itd., tedaj: „Pozovi slugo jest“; „Natoči óči starejšini“.

Naš pokojni Kopitar je na str. 259 in 260 učil: Ako samostavnik in prilog ne sta v tojistoj povedi, tako da se posledniji na prvejši samo nanaša, pozabljuje priprosti Slovenec na razloček med živečimi in neživečimi samostavniki: „Slavko vidi lep kraj, jaz pa šče lepšega“, in je to rabo priporočal. Priprostemu Slovencu moramo take zablodke odpuščati, pisatelj pa je dolžen se jih ogibati toliko več, ker je to le naša posebnost brez razloga; staroslovenščina in druge sorodne narečja po o tem ničesar ne vedó. Dakle: „Slavko vidi lep kraj, jaz pa šče lepši“.

Teisti slavni rojak je Dalmatina in Bohoriča dolžíl nemškutarjenja zavoljo zaimenne rabe „je“ v 4. sklonu srednjega spola. Dalmatin je namreč v II. Moz. bukvah II. 9.: „Accipe puerum istum et nutri mihi“ takole prestavil: „Vzemi tole dete, ino je meni doji“. To nikdar ni bilo po nemškem, ker inači bi jo staroslovenski prestavljavci neštevilnekrati bili po nemškem zakrožili, dasiravno jih je večina naič nemščine ne poznala, temoč po gerških in latinskih klasikih prevajala. Po takem bi jo Kuzmič tudi bil krivo zarobil pišè: „Sejač je šo sejat semen svoje, í gda bi sejao, ništero je spadnolo kre poti, i zaklačeno je, i ftice so je pozobale“. — „I drugo je spadnolo med trnje (sic.), i vkup zraščeno trnje zadavilo je nje“. Te bi pohorski berač tudi krivo rabil je, rekši: „Bog jim je plati“. To je pravi 4. sklon srednjega spola od zaimena ji, ja, je, 2. sklon jega, je, jega itd. Mi smo le pozabili to obliko in zato si ga posojevali. Naše slovnice so grešile učeče: on, ona, ono, 2. sklon jega itd. do primerjajoče Miklosičeve, ktera ima dosledni vzor ji, ja, je, 2. sklon jega itd. Tedaj lepo slovenski: „Mesto je pogorelo in bivavci so je zapustili“; „Platno smo dobili in Milica je beli“. Da je Kopitar pozneje soznavši se s staroslovenščinoj slovnico pisal, bi gotovo drugači bil o tem sodil.

Lepo bi bilo naj-u v velevniku slovo dati, končí v boljših spisih, in se pravilne oblike lotiti, ktero šče nam narodni govor ponuja in Miklosičeva slovnica učí. Pobožen Slovenec te pozdravlja: „Hvaljen bodi J. K.“, „Bog daj srečo“, „Bog plati“, „Sveti se tvoje ime“ ali „posvečeno bodi tvoje ime“ itd. V Gundulićevem „Osmanu“ tudi na te oblike gostoma zadavljaš.

Poidoč tudi omenim, da ako hočemo svoje imena po slovenski pisati, smo dolžni vsele priimek na prvem mestu v prisvojivni prilog spremenjati, zapostavljati pa krstno ime, kakor narod govorí in duh slovenski terja: „Zora“ od Grahovčevega Radoslava; Lackov Tonek lepo piše“.

Sekolovski.

*) Bodi prevdarjeno vse, ohranjeno pa, kar je pravo in dóbro. Vred.

O badnjaku.

Gospod Sterbenc in g. Volčič sta nam v „Novicah“ povedala, da na Dolenskem se je še ohranil badnjak. Gosp. Volčič je vardeval tudi pomen besede badnjak razložiti, vendar razlaga je proti pravilom slovenskega jezika. Badnjak pri nas naravnost pomenuje „Holzblock“, „Holzklotz“, in ker za kurilo tega svetega ognja jemljejo badnjak, je tudi svečanost dobila po badnjaku ime.

Starim narodom ni bil samo v čast nebeški blísk in solnčni ogenj, temoč tudi kuhinski, kteri je na domačem komenu gorel in ogreval. Ta ogenj so rabili tudi pri daritvah, zato velika čast, v kteri je bil. Stari Galli bolj v severu stanuvajoči so že 1. novembra ognju domačega ognjišča darovali. Pozimi so mirovali in po hišah se tumarali; bila je tedaj ta daritva tudi v znamenje mira, in to tudi izrazuje poznamlovanje tega ognja „samhtheine“ od samh, mir. V Marsilji užigajo na sveti večer velik hrastov čok (Klotz) in ga z vinom in oljem škropijo. Hišni gospodar ima edini pravico čok užgati (Millin 3, 336). Imenujejo ta čok „caligneau“. Tudi pri starih Nemcih je bila ta šega. Grimm (deutsche Mitologie 594) navaja stare pisma, od leta 1184, v kterih od nekega farmeštra pisano stojí: „et arborem in nativitate Domini ad festivum ignem suum adducendam esse dicebat“. Pri Skandinavcih se velí ta badnjak Julblok; nam sorodni Letuvinčani (Letti) imenujejo sveti večer blukku wakkar, blokov večer, Klotzabend. Od Serbov nam je že gosp. Volčič povedal.

Badnjak toraj pomenuje čok, Block, Klotz, in ker je v uno dobo zimska solncostaja, po kteri se novo življenje v naturi odpira in solnce postarano se omlajuje, se je tedaj ogenj tudi brez dvombe zakuril v čast božanstvu, ktero je novo dobo odpiralo, — brez dvombe boginji Koledi v čast, ktero ženo indiški mitologi srednjega veka imenujejo „hčer solnca“ in „ženo Kršnovo“. Vendar bi jo jaz prej imel za boginjo prostora in časa, ker njeno ime Kalanda izrazuje: „tempus dans“, lat. calendae, v Dauphinéi chalendal = badnjak. Že na drugem mestu sem rekel, da v novoslovenščini še imamo cala = doba, in da Cala je iz kala.

Davorin Terstenjak.

Novičar iz avstrijanskih krajev.

Iz Celja 25. marca. Minule dní je bila v tukajšni ces. kr. okrožni sodníi glavna obravnava zoper veliko četo razbojniško. Bila je ta obravnava menda najobširnija izmed vseh dosedaj tukaj izpeljanih; kajti pred sodnijo — na klopéh zatožencov — je sedelo 21 hudodelnikov, med temi 4 ženske; poklicanih in zaslišanih prič je bilo 59, in terpela je obravnava celih 8 dní, namreč od 16. do 24. marca. Predmeti tote obširne obravnave so bile hudodelstva rópa, tatvine, podvladjivanja in udeležbe rópa, javne posilnosti in ubojstva.

Na klopéh zatožencov sedeči hudobneži so bili tisti tolovaji, od kterih se je od leta 1849 do 1853 veliko hudobij slišalo in ki strahovali so mnoge kraje po doljnem Štajarskem, okoli Brešc, Rogatca in Laškega, na Horvaškem in Krajnskem, in to do dôbe, da so padli pravici v pest. Preiskava teh zločincov in njih dopernešenih hudodjanj je bila začela se v Brešcah pri bivši ces. kr. zborni sodníi; nastavljena je pa bila pri tadajni ces. kralj. deželni sodnii v Celji. Ker so hudobneži terdovratno tajili dopernešene hudodelstva, in ker je bilo število hudodelstev veliko in nektere zlo zapletene, se je preiskovanje trajalo do leta 1853. Po sodniskem razsodu od 3. augusta omenjenega leta sta bila dva hudodelnika v težko železje na vse žive dní obsojena, — eden na 20 let, drugi pa po razmeri njih udeležbe so obsojeni bili na več let v ojstro ječo; nekteri so bili izpuščeni zavolj pomanjkljivosti dokazov.

Po takem bi bilo misliti, da je pravda dognana — kar se drugi dan oglasijo obsojenca na vedno in uni v 20-letno ječo, ter pravijo, da hočejo do malega razodeti vse, kar so bili tajili poprej, in da bodo naznanili sodništvu še mnogo drugih okoljšin in neznanih deležnikov doperšenih zločinstev. To so tudi storili in obstali vse in natanko.

Pričela se je tedaj sodniška preiskava vnovo, pa terpela zavolj ogromnega gradiva do letošnjega leta. Prišle so na beli dan grozovitne dogodbe.

Bilo bi predolgo za naš list, da bi razložili celo rajdo dopernešenih hudodelstev („zatožbni spis“, ki našteva tote grozovinstva, obsega trinajst drobno napisanih pôl;